

Hitausmomentti

ESITIEDOT: ■ määrätty integraali

KATSO MYÖS: ■ integroimistekniikkaa, ■ massakeskipiste

1/2

■ Sisältö

■ Hakemisto

Hitausmomentin määrittely

Massapisteen — massana m — *fysikaalinen hitausmomentti* kiertoakselin suhteen on $J = mr^2$, missä r on kohtisuora etäisyys akselistä.

Jos kyseessä on kappale, saadaan sen hitausmomentti lasketuksi käyttämällä samaa ideaa kuin massakeskipisteen laskemisessa:

■ massakeskipiste

Kappale jaetaan pieniin osiin, esimerkiksi pikku kuutioihin koordinaattitasojen suuntaisilla tasoilla. Muunkinlaista jakoa 'pistemäisiin' osiin voidaan käyttää. Jokaista osaa kohdellaan omana massapisteenään ja lasketaan näiden hitausmomentit yhteen:

$$\sum_{k=1}^n r_k^2 \Delta m_k,$$

missä Δm_k on k :nnen pikku kuution massa ja r_k sen etäisyys kiertoakselista.

Tämä on Riemannin summa, joka kuutioita pienennettäessä lähestyy määrättyä integraalia. Yleensä kyseessä on kolmiulotteisen avaruuden integraali, mutta eri-koistapauksissa se on palautettavissa yhden muuttujan integraaliksi, kuten edempänä esimerkissä osoitetaan. Integraalia kutsutaan *kappaleen (fysikaaliseksi) hitausmomentiksi*.

■ Riemannin summa

■ määrätty integraali

Jos kappale on homogeeninen, ts. sen massatiheys ρ on vakio, on $\Delta m_k = \rho \Delta v_k$, missä Δv_k on pikku kuution tilavuus. Tällöin ρ voidaan ottaa eo. summassa tekijäksi. Jäljelle jäävä summa

$$\sum_{k=1}^n r_k^2 \Delta v_k$$

riippuu vain kappaleen geometriasta ja valitusta akselisuorasta. Vastaava integraali on *kappaleen matemaattinen hitausmomentti* eli *toinen momentti* akselisuoran suhteen. Matemaattinen hitausmomentti saadaan siis fysikaalisesta asetamalla massatiheydeksi vakio $\rho = 1$.

Hitausmomentti

ESITIEDOT: ■ määrätty integraali

KATSO MYÖS: ■ integroimistekniikkaa, ■ massakeskipiste

2/2

■ Sisältö

■ Hakemisto

Esimerkki hitausmomentin laskemisesta

Lasketaan R -säteisen pallon hitausmomentti keskipisteen kautta kulkevan akselin suhteen, kun massatiheys on vakio $\rho = 1$.

Sijaitkoon kolmiulotteinen xyz-koordinaatisto siten, että origo on pallon keskipisteessä. Kiertoakseli olkoon z -akseli. Pallo jaetaan edellä kuvatulla tavalla pikku osiin ja näistä kerätään yhteen ne, joilla on sama etäisyys kiertoakselista. Yhteen kuuluvat osat muodostavat lieriökuoria akselina z -akseli. Jos etäisyys akselista on r , on lieriön korkeus Pythagoraan mukaan $2\sqrt{R^2 - r^2}$ ja pohjan säde luonnollisesti r . Jos lieriökuoren paksuus on Δr , on kuoren tilavuus (eli massa, koska $\rho = 1$) likimain $2\pi r \cdot 2\sqrt{R^2 - r^2} \Delta r$.

Jakamalla pallo n lieriökuoreen, muodostamalla jokaisen hitausmomentti ja laskemalla yhteen saadaan Riemannin summa, joka approksimoi pallon hitausmomenttia:

$$\sum_{k=1}^n r_k^2 \cdot 2\pi r_k \cdot 2\sqrt{R^2 - r_k^2} \Delta r_k.$$

Jakoa tihennettäessä, so. kuoria ohennettaessa, jolloin niiden lukumäärä kasvaa, tämä lähestyy integraalia

$$J = 4\pi \int_0^R r^3 \sqrt{R^2 - r^2} dr,$$

mikä siis antaa pallon hitausmomentin.

Integraali voidaan laskea tekemällä sijoitus $t = \sqrt{R^2 - r^2}$, jolloin $dt = -\frac{r}{\sqrt{R^2 - r^2}} dr$ ja uudet rajat ovat $t = R$, $t = 0$. Integraali saa seuraavan muodon ja voidaan laskea:

$$J = 4\pi \int_R^0 -(R^2 - t^2)t^2 dt = -4\pi \int_R^0 \left(\frac{1}{3}R^2 t^3 - \frac{1}{5}t^5\right) = \frac{8}{15}\pi R^5.$$

Hitausmomentti lausutaan yleensä kappaleen kokonaismassan avulla. Koska massatiheys $= 1$, on kokonaismassa sama kuin tilavuus: $m = \frac{4}{3}\pi R^3$. Tällöin pallon hitausmomentti voidaan kirjoittaa

$$J = \frac{2}{5}mR^2.$$

Tämä vastaa tilannetta, jossa pallon massa on keskittynyt yhteen pisteeseen etäisyydelle $\sqrt{\frac{2}{5}} R$. Tätä etäisyyttä sanotaan pallon *hitaussäteeksi*.

■ pallo

■
koordinaatisto
(xyz-)

■ lieriö

■ Pythagoraan
lause

■ pohja (lieriön)

■ Riemannin
summa

■ määrätty
integraali

■ integrointi
(sijoitus)

■ pallo
(tilavuus)